

Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Määräys OPH-700-2022

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	11
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	11
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	14
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	16
2.4 Arvoperusta	17
2.5 Oppimiskäsitys.....	18
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	19
2.7 Laaja-alainen osaaminen	20
Ajattelu ja oppiminen	21
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	22
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	22
Monilukutaito	23
Digitaalinen osaaminen	23
Osallistuminen ja vaikuttaminen	23
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	24
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	29
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	30
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	31
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	31
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	31
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	32
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	32
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	33
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	35
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	35
Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	36
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	37
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	44

4.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys	44
4.2	Pedagoginen dokumentointi	45
4.3	Monipuoliset työtavat	46
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	46
4.5	Oppimisen alueet	48
	Kielten rikas maailma	48
	Ilmaisun monet muodot	50
	Minä ja meidän yhteisömme	52
	Tutkin ja toimin ympäristössäni	53
	Kasvan, liikun ja kehityn	55
4.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	56
	Kaksikielinen varhaiskasvatus	58
4.7	Paikallisesti päätettävät asiat	60
5.	Lapsen tuki	66
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	66
	Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	67
5.2	Yhteistyö tuen aikana	68
	Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	68
	Monialainen yhteistyö	69
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	69
	Yleinen tuki	70
	Tehostettu tuki	71
	Erityinen tuki	71
	Tuen muodot	71
5.4	Lapsen tuen arviointi	73
5.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	73
5.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	75
5.7	Paikallisesti päätettävät asiat	77
6.	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	89
6.1	Paikallisesti päätettävät asiat	89
7.	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	90
7.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	90
7.2	Paikallisesti päätettävät asiat	91

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasville, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

---

¹ Varhaiskasvatustilain (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilain 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon

---

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

---

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja

---

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arviotaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle

---

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Kokemäen paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmaratkaisut

Kokemäen varhaiskasvatussuunnitelma

Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022 ja on laadittu ja hyväksytty suomeksi. Se tulee voimaan 1.8.2022. Suunnitelma ohjaa kaikkia varhaiskasvatusyksiköitä. Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa on perustekstin jälkeen kirjattu paikalliset suunnitelmaratkaisut. Suunnitelma julkaistaan Kokemäen kaupungin verkkosivuilla. Sitä on ollut laatimassa ohjausryhmä, johon on kuulunut varhaiskasvatusyksiköiden edustajia sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen henkilökunta on osallistunut vasutyöskentelyyn pedagogisissa kahviloissa. Huoltajien mielipiteitä ja ajatuksia varhaiskasvatuksesta on selvitetty asiakaskyselyllä. Laadintaprosessissa on kuultu myös yhteistyötahoja. Tavoitteena on ollut luoda opetussuunnitelmallinen ja toimintakulttuurinen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen. Esiopetus on mukana varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa, erityisesti siirtymävaihetta ja arviointia koskevilla osuuksilla.

Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä varhaiskasvatuksen työntekijöiden, huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkennetaan ja päivitetään tarpeen mukaan.

Kunnallisesta varhaiskasvatuksesta vastaa sivistys- ja hyvinvointilautakunta. Kokemäellä varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Myös seurakunta järjestää varhaiskasvatusta.

---

²⁸ Varhaiskasvatulaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Kokemäen paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa ohjaavat ja täydentävät seuraavat Kokemäen kaupungin asiakirjat:

- *Kokemäen kaupungin strategia 2022–2025*
- *Lastenneuvolatyön toimintaohjelma*
- *Kokemäen oppilashuoltosuunnitelma*
- *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*
- *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet*
- *Kiva kaveri – Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Kokemäen varhaiskasvatuksessa*
- *Kokemäen kaupungin kotouttamissuunnitelma*
- *Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma*

Yhteisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi jokaisen yksikön toimintasuunnitelmissa ja ryhmäkohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa tarkennetaan varhaiskasvatuksen toteuttamiseen liittyvät asiat.

Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Lapsen vasun tavoitteet ja tarkoitus varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan pitävät sisällään tavoitteellisuuden, pedagogisuuden, yksilöllisyyden, jatkuvuuden, osallisuuden, arvioinnin ja yhteistyön. Kokemäen varhaiskasvatus käyttää opetushallituksen mallilomaketta, joka sisältää lapsen ja huoltajien tarpeelliset tiedot, laatimisesta vastaavien henkilöiden tiedot, lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, tavoitteet ja menetelmät pedagogiselle toiminnalle, mahdolliset tuen tarpeet sekä toimikauden aikana tehtävät tarkennukset.

Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle sekä oppimisympäristölle, joilla tuetaan lapsen oppimista ja kehittymistä. Suunnitelmaan kirjataan huoltajien ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemyksiä lapsen kehityksen ja oppimisen edistymisestä, tuen tarpeista ja toiminnan toteuttamisesta. Lapsen vasuun kirjataan myös mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki ja sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Vasussa oleellista on toiminta, eli miten juuri kyseisen lapsen kohdalla toimitaan ja miksi. Etukäteen kotona täytettävä ”Lapsen tärkeät viestit”-lomake lisää lasten ja huoltajien osallisuutta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Lapsi voi myös osallistua vasukeskusteluun mahdollisuuksien mukaan (esim. ikätaso huomioiden), henkilöstön ja huoltajien niin yhdessä sopiessa. Henkilökunta arvioi suunnitelman toteutumista jatkuvasti. Huoltajille annetaan mahdollisuus arvioida suunnitelman toteutumista mm. vasukeskustelujen yhteydessä, kyselyillä ja huoltajatapaamisissa. Arviointeja hyödynnetään varhaiskasvatussuunnitelman kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja muut tuen lomakkeet laaditaan Kokemäellä Wilmaan. Tehostetun ja erityisen tuen päätökset tehdään hallintosäännön mukaisesti.

Kokemäellä on käytössä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma ryhmän pedagogisena toimintasuunnitelmana. Sen tavoitteet nousevat lasten yksilöllisistä vasuista ja ryhmän yhteisestä toiminnasta. Siinä kuvataan konkreettisesti, millaisia käytänteitä on sovittu lapsiryhmän arkeen esim. ruokailuihin, siirtymätilanteisiin, pienryhmätoimintaan, oppimisen eri osa-alueisiin ja lasten osallisuuteen. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa työstettäessä kasvattajat pohtivat myös, miten yksittäisten lasten tuen tarpeet nivotaan lapsiryhmän yhteiseen suunnitelmaan. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa käytetään myös toimintaympäristön ja varhaiskasvattajan toiminnan arvioinnin perustana.

Lapselle tehdään palvelusopimus hoidon alkaessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan hoidon kestettyä noin kaksi kuukautta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lasten varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja päivittämisestä vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä ryhmän muun kasvatushenkilöstön kanssa. Perhepäivähoidossa suunnitelmien laatimisesta vastaa lapsen oma hoitaja ja tarvittaessa hän voi hyödyntää varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista.

Varhaiskasvatuksen asiakkuus itsessään ei ole enää salassa pidettävää tietoa

Salassa pidettävää on:

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma*
- Lapsen tuen tarvetta, tukitoimia ja henkilökohtaista ominaisuuksien arviointia koskevat tiedot*
- Esimerkiksi terveyttä koskevat tiedot, varallisuutta tai henkilökohtaisia oloja koskevat tiedot (julkisuuslaki).*

Varhaiskasvatulaki mahdollistaa varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömän tiedon siirtämisen salassapidon estämättä. Järjestämisen kannalta välttämätön tieto voi liittyä esimerkiksi lapsen tukitoimiin tai turvallisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on oikeus saada tällaista välttämätöntä tietoa muilta varhaiskasvatuspalvelujen järjestäjiltä tai esim. sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta tai ammattihenkilöltä. Jos lapsi siirtyy toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän varhaiskasvatukseen järjestämisen kannalta välttämätön tieto voi liikkua vanhan ja uuden järjestäjän välillä.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

---

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolakia⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakia⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

---

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

---

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen

---

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

---

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle

---

⁷² Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatuslain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

---

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen luuo edellytyksiä hyvälle kasvatustyöskentelylle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on

---

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

---

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien

perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että

jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Arvoperusta

Arvoperustamme pohjautuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kokemäen kaupungin varhaiskasvatuksen toiminnan arvoperustana on lisäksi kasvattajayhteisön jäsenten yhdessä pohtimat arvot. Näitä Kokemäen kaupungin kaupunkistrategian mukaisia arvoja ovat:

Hyvinvoiva lapsi ja perhe

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana kaikessa työskentelyssä ja toiminnassa on lapsen etu ja tarpeet, jolloin lapsi on varhaiskasvatuksessa osallinen, aktiivinen toimija. Toimintakulttuuri muovataan opetuksen, kasvatuksen ja hoidon kokonaisuutena tukemaan lapsen etua ja tarpeita leikkimällä oppimista painottaen. Toimintakulttuuri tulee pystyä perustelemaan pedagogisesti ja sen kehittäminen edellyttää pedagogiikan tavoitteellista, suunnitelmallista johtamista ja arviointia. Lapsen hyvinvointia tuetaan takaamalla hänelle positiivisia vuorovaikutustilanteita päivittäin sekä aikuisten että lasten kanssa. Sensitiivinen aikuinen on läsnä, kuuntelee, kannustaa ja ymmärtää lasta ja hänen tarpeitaan. Lapsille puhutaan myönteiseen äänensävyyn. Ohjataan lapsia positiivisesti sääntöjen noudattamiseen. Henkilöstö varmistaa joka päivä, että kaikille lapsille osoitetaan lämpöä, kiintymystä ja hyväksymistä. Varhaiskasvatushenkilöstö tukee perhettä kasvatustehtävässä keskusteluilla, tiedottamisella ja ohjaamalla heitä tarpeen vaatiessa asiantuntija-avun piiriin huomioiden ja arvostaen sitä, että huoltajat ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita.

Turvallisuus

Toimintayksikössä noudatetaan valtakunnallisia varhaiskasvatuksen turvallisuusmääräyksiä ja turvallisuussuunnitelmaa. Turvallisuus kattaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden. Lain mukainen henkilömitoitus takaa fyysisen turvallisuuden lisäksi myös psyykkisen turvallisuuden. Henkilökunnan ajan tasalla oleva osaaminen, jatkuva kouluttautuminen ja ensiaputaidot ovat tärkeä osa turvallisen varhaiskasvatuksen toteutumista. Psyykkisen turvallisuuden toteutumista edesauttaa kiireetön ilmapiiri ja hyvinvoiva, sensitiivinen henkilökunta.

Henkilökunnan hyvinvointia tukee avoin vuorovaikutus ja osallisuuden toteutuminen henkilökunnan ja esimiesten välillä toimintoja suunniteltaessa ja kehitettäessä. Jokaiseen lapsiryhmään on laadittu oma kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, joka perustuu Kokemäen varhaiskasvatuksen ”Kiva kaveri- kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaan”. Tunnetaitoja lasten kanssa harjoitellaan kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä säännöllisesti monenlaisilla menetelmillä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten kanssa opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Henkilökunta osallistuu erilaisiin tunne- ja vuorovaikutuskoulutuksiin.

Laadukas palvelu ja palveluhenkisyys

Lasten ja heidän huoltajiensa kanssa tehtävä yhteistyö on laadukkaan palvelun yksi keskeisin osa-alue. Yhteistyössä otetaan huomioon molemminpuolinen luottamus ja tasavertainen vuorovaikutus. Kasvatusyhteistyön lähtökohtana on lasten ja huoltajien arvostaminen. Arvostaminen näkyy äänensävyssä, ilmeissä ja eleissä. Kokemäen kaupungin kaupunkistrategiassa mainittu kehittämishalukkuus koulutusmyönteisyyden lisäksi ovat osa-alueita, jotka varmistavat laadukkaan palvelutason. Laadukas palvelu vaatii työntekijöiden laajan osaamisen huomioimisen ja oikea-aikaisen hyödyntämisen mahdollisimman monipuolisesti. Varhaiskasvatushenkilöstöltä edellytetään uudistus- ja kehittämismyönteisyyttä. Henkilöstö tunnistaa omat ammatilliset vastuunsa ja osaamisensa sekä hyödyntää niitä monialaisessa yhteistyössä. Kuntatason varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavat jokaisen yksikön laatimat yksikötason toimintasuunnitelmat ja ryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Arvoperusta muodostaa varhaiskasvatukselle vision, joka varmistaa avoimen, turvallisen ja oppimiseen innostavan toimintakulttuurin, joka huomioi sekä lapset, että aikuiset.

Visio

Lapsen jokainen varhaiskasvatuspäivä on hyvä päivä. Kokemäen varhaiskasvatuksen visio näkyy seuraavasti:

Lapsi ja hänen huoltajansa kokevat varhaiskasvatuspalveluiden piirissä osallisuutta, turvallisuutta ja jatkuvuutta. Lapset voivat varhaiskasvatuksessa hyvin. Heitä ohjataan omaksumaan kestävän kehityksen mukainen elämäntapa.

Varhaiskasvatuksen työyhteisöt ovat oppivia, sensitiivisiä ja välittäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävissä työskentelee koulutettu, osaava, hyvinvoiva ja määrältään riittävä henkilöstö, jota kannustetaan jatkuvaan työhön ja ammattitaidon kehittämiseen.

Varhaiskasvatussuunnitelmat toteutetaan ja niitä arvioidaan säännöllisesti. Perheiden ja lasten monimuotoiset tarpeet ja perheiden osallisuus ovat keskeisiä varhaiskasvatuspalvelujen toteuttamisessa ja suunnittelussa. Huoltajuutta tuetaan. Varhaiskasvatusyksiköissä toimivat yhteisölliset tukiryhmät, joissa huoltajien edustajat ovat mukana suunnittelemassa,

arvioimassa ja kehittämässä lasten, perheiden ja varhaiskasvatushenkilöstön hyvinvointiin liittyviä asioita.

Varhaiskasvatuspalvelujen pedagogiikkaa kehitetään. Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Varhaiskasvatuksessa lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima, sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa sovitaan muun muassa toiminnalle asetettavat lapsikohtaiset tavoitteet lasten ja huoltajien ajatuksia kuunnellen ja lasten aikaisemmat kokemukset ja mielenkiinnon kohteet huomioiden. Lapsia ohjataan tunnistamaan ja hyödyntämään vahvuuksiaan ja heidät huomioidaan yksilöllisesti. Kasvattajat tiedostavat kannustavan vuorovaikutuksen, positiivisen pedagogiikan ja hyvän itsetunnon merkityksen lapsen oppimiselle.

Varhaiskasvatushenkilöstö huolehtii turvallisesta, lämpimästä ja innostavasta ilmapiiristä ja ohjaa sekä kannustaa lapsia. Kasvattajat mahdollistavat monipuolisen leikki- ja oppimisympäristön, huomioivat lasten toiveet ja mahdollistavat myös lasten osallistumisen suunnitteluun osana toiminnan ja ympäristön toteuttamista/suunnittelua. Toiminta on lapsille merkityksellistä, oppimaan haastavaa ja innostavaa. Lapset huomioidaan yksilöllisesti. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmia tehtäessä otetaan huomioon lasten osallisuus käyttämällä ”Lapsen tärkeät viestit”-kyselylomaketta, jonka huoltajat ja lapset ovat yhdessä kotona täyttäneet. Pienempien lasten kanssa voidaan käyttää myös muita menetelmiä. Työskentelyssä painotetaan leikkiä, tutkimista, lasten osallisuutta, pienryhmätoimintaa ja arjen pedagogiikkaa, jossa jokainen hetki tarjoaa oppimismahdollisuuden. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan myös kulttuurihistoria ja kokemäkeläisyys.

Pienryhmäpedagogiikka mahdollistaa lasten yksilöllisen huomioimisen ja havainnoimisen, sekä vahvistaa lämmintä, turvallista ja lapsikeskeistä ilmapiiriä. Pienryhmien muodostamisessa otetaan huomioon myös lasten toiveet. Kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden säännöllisesti kokoontuvat pedagogiset ryhmät sekä erilaiset yksikkö- ja ryhmäkohtaiset tiimit ovat tärkeitä pedagogisen keskustelun foorumeita. Kaiken toiminnan pitää olla pedagogisesti perusteltavissa.

Leikki on lasten oppimiselle merkityksellistä. Leikin arvo tunnustetaan ja tunnustetaan. Aikuiset sitoutuvat aktiivisesti leikkiin. Tilan, ajan ja leikkiin houkuttelevan toimintaympäristön lisäksi aikuisen rooli ja asenne tukevat monipuolisia leikkimahdollisuuksia. Leikin teemoja jatketaan myös muissa lapselle ominaisissa tavoissa toimia ja siihen yhdistyy parhaimmillaan niin musiikkia, liikumista, taidetta ja monipuolista itseilmaisua kuin monia muitakin oppimisen sisältöjä.

Laaja-alainen osaaminen

Tavoitteena on opettaa lasta löytämään ikätasonsa mukainen luontainen tapa työskennellä. Lapsi oppii hyväksymään erilaisia perinteitä ja tapoja ja ratkaisemaan ongelmatilanteita myönteisin keinoin. Lasta rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri tavoin ja hänelle opetetaan hyviä käytöstapoja ja toisten huomioimista. Lasta kannustetaan omatoimisuuteen ja valitsemaan hyvinvointinsa kannalta positiivisia asioita (mm. siisteys- ja tapakasvatus) sekä hyviä ja terveellisiä ruokailutapoja. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja tuetaan. Lasta autetaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Kaverisuhteita tuetaan.

Varhaiskasvatuksessa annetaan mahdollisuus kiinnostua kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen, numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon ulottuvuuksista. Lasten kanssa katsellaan kuvia, valokuvataan yhdessä, nimetään ja sanoitetaan asioita. Toimintaa tehdään näkyväksi pedagogisesti dokumentoimalla. Lapsi osallistuu varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Lapsia havainnoidaan ja heidän mielipiteensä, toiveensa ja tarpeensa tulevat esille myös päivittäisissä keskusteluissa. Lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja tuetaan.

Lapsille opetetaan turvallista kulkemista liikenteessä ja arjen teknologian tarkoituksenmukaista käyttöä. Lasten teknologia-ajattelun kehittymistä, esim. koodaustaitoja tuetaan myös ilman teknologisia laitteita. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään digitaalista dokumentointia leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ohjaa lasta tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön. Lapsille annetaan mahdollisuus kokeilla tietokonetta ja tablettia.

Opetuksessa huomioidaan kestävän kehityksen näkökulma.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö Kokemäellä

Varhaiskasvatuksen järjestämisestä vastaa sivistystoimi. Varhaiskasvatusta annetaan kunnan järjestämänä päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja seurakunnan järjestämänä kerhotoimintana. Päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa järjestettävän varhaiskasvatuksen lisäksi Kokemäellä on tarjolla myös avointa varhaiskasvatusta. Avoin varhaiskasvatustoiminta on tarkoitettu kotihoidossa oleville lapsille huoltajineen. Avoimen varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat 2–5 –vuotiaiden lasten kerhot ja lapsiparkki, koko perheelle tarkoitettut perhekahvila ja perhekerho sekä matalan kynnyksen keskusteluapua lapsen ja hänen perheen arjen haasteisiin tarjoava perhekliniikka. Toiminta on kerhomuotoista, mutta se noudattaa valtakunnallista ja paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Esiopetus on koulujen yhteydessä. Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus järjestetään kouluilla erillisissä ryhmissä tai yhteistyössä koululaisten iltapäivätoiminnan kanssa.

Varhaiskasvatuskieli on suomi. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot tekevät yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat ohjaamassa erilaisin kokoonpanoin kokoontuvat ohjausryhmät (sivistysosaston johtoryhmä, varhaiskasvatuksen ohjausryhmä, varhaiskasvatuksen työntekijöiden pedagogiset kahvilat, esimiestapaamiset, lähiesimiestapaamiset).

Luvussa 2 kuvattujen varhaiskasvatuksen tehtävien ja yleisten tavoitteiden toteutumista eri toimintamuodoissa seurataan Kokemäen varhaiskasvatukseen luotavalla yhtenäisellä arviointijärjestelmällä, joka perustuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta määriteltyihin tavoitteisiin ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman sekä lasten henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointiin.

Siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan

Siirtymävaiheyhteistyöksi kutsutaan varhaiskasvatussyksiköstä toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtymistä. Lapselle luodaan kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo, jossa tarpeelliset tiedot siirtyvät vanhempien luvalla seuraavaan varhaiskasvatussyksikköön tai esiopetukseen. Kokemällä järjestetään keväisin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteistyöpalaveri, jossa vanhempien luvalla siirretään tarvittavat tiedot lapsesta esiopetukseen. Niiden lasten tiedonsiirtokeskusteluihin, joille on tehty tehostetun/erityisen tuen päätös, osallistuvat huoltajien lisäksi tarvittaessa myös tarvittavat asiantuntijat. Siirtymävaiheyhteistyön (keskustelut, Wilman lomakkeet) kautta tuntemus lapsesta välittyy uuteen kasvuympäristöön. Lapsella on mahdollisuus tutustua tuleviin kasvattajiin, opettajiin, tiloihin ja kavereihin etukäteen.

Jos lapsi käyttää kahden kunnan varhaiskasvatuspalveluja ja hänellä on tehostetun tai erityisen tuen tarvetta, niin asiasta tehdään molemmissa kunnissa hallinnolliset päätökset. Yhteistyötä tehdään suunnittelun ja arvioinnin osalta.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

---

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

---

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen

---

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään

---

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

---

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirrymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

---

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁴

---

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

Kokemäen varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on yksiköiden yhdessä pohtimat arvot, joiden sisäistäminen tukee varhaiskasvatustyön tavoitteita ja uudistuvaa toimintakulttuuria. Tärkeimmiksi arvoiksi nousivat hyvinvoiva lapsi ja perhe, turvallisuus sekä laadukas palvelu ja palveluhenkisyys. Sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista.

Kokemäen varhaiskasvatuksen kehittämisen keskeisenä tavoitteena on lasten ja huoltajien osallisuuden vahvistaminen. Jokaiselle lapselle tarjotaan onnistumisen kokemuksia oppimisessa. Lapset kohdataan sensitiivisesti. Lapsen oma kokemus osallisuudesta vaikuttaa vahvasti osallisuuden kokemukseen, sillä lapsi kokee toiminnan merkityksellisenä juuri tunne-elämyksen kautta. Pelkkä lasten kuuleminen ja kuunteleminen eivät riitä, vaan lapselle pitää muodostua tunne siitä, että hän tulee kuulluksi ja että hän voi vaikuttaa omaan arkeensa.

Leikki saa näkyä ja kuulua. Aikuiset ovat aidosti läsnä, havainnoivat lasten leikkiä sekä osallistuvat myös itse niihin. Lapsia havainnoidaan, kuunnellaan ja haastatellaan toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioimiseksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Kokemällä kehitetään eri varhaiskasvatusyksiköiden sekä esiopetuksen yhteistyötä.

Pedagogiikan johtaminen on tavoitteellista ja suunnitelmallista arviointia ja kehittämistä. Osallistavaa toimintakulttuuria edistetään luomalla aika ja rakenteet säännölliselle keskustelulle. Yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Kaikki ratkaisut ovat pedagogisesti perusteltavissa.

Oppivaksi yhteisöksi kasvaminen toteutuu säännöllisellä kouluttautumisella ja tiedon jakamisella, joiden avulla luodaan käytänteitä, jotka palvelevat toimintakulttuuriin liittyvää kehittämistyötä. Ryhmän varhaiskasvatusopettajilla on päävastuu ryhmänsä toimintakulttuurin "kyseenalaistamisesta"; jokaisen työntekijän on reflektoitava omaa työtään, onko se vasun toimintaperiaatteidemme mukaista. Vain keskustelemalla, kyseenalaistamalla ja perustelemalla tutkimustietoon tms. vedoten sekä kokeilemalla löydämme lasta ja hänen osallisuuttaan parhaiten tukevia toimintamalleja.

Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolinen tasa-arvo näkyvät mm. leikissä, varhaiskasvattajien puheessa ja lasten tasapuolisessa kohtaamisessa. Leluja ja leikkipaikkoja voi tarkastella sukupuolisensitiivisesti. Esim. lelut voi järjestää sijoittamalla tarkoituksella

sukupuolistereotyyppisiä leluja (esim. autot ja barbit) vierekkäin. Näin leikit sekoittuvat, ovat mielikuvitusrikkaampia ja leikkikokoonpanoissa on enemmän eri sukupuolta olevia lapsia. Lapsia ja aikuisia puhutellaan heidän nimillään, eikä sukupuolen perusteella.

Työyhteisöissä on hyvä yhdessä säännöllisin väliajoin pohtia, mitkä tekijät eri tilanteissa vaikuttavat siihen, miten spontaanit tunnustukset ja positiivisella tavalla nähdyksi tulemiset jakautuvat lasten kesken. Apuna pohdiskelussa on käytettävissä ”Tasa-arvoisen kasvattajan muistilista”. Kielteinen huomio kasautuu herkästi aina samoille lapsille, jolloin siitä voi tulla osa yksilön minäkuvaa.

Kokemäellä tutustutaan lapsiryhmän lasten kieli- ja kulttuuritaustoihin, jotta lapsen identiteetin kehittymistä voidaan tukea. Lasten kanssa pohditaan omaa kulttuurista taustaa ja juuria. Oman kulttuurin tuntemus on perusta toisen kulttuurin ymmärtämiselle. Kulttuurisensitiivisyyteen kuuluu myös sukupuolisensitiivisyys. Tietoisuus omista ennako-oletuksista on tärkeää niin sukupuoleen, etnisyyteen kuin kulttuuritaustaan liittyen. Maahanmuuttajakäsitys voi itsessään olla stereotyyppinen. Perinteisiä sukupuolirooleja korostavassa kulttuurissa saattaa silti olla käytössä tapoja, jotka ovat sukupuolen ilmaisun kannalta avartavia, esimerkiksi poskisuudelmat tai olalle taputtaminen. Kulttuurisensitiivisyys on myös sitä, että ymmärretään kulttuurien välinen tapojen ja tottumusten vaihto itselle kehittäväksi.

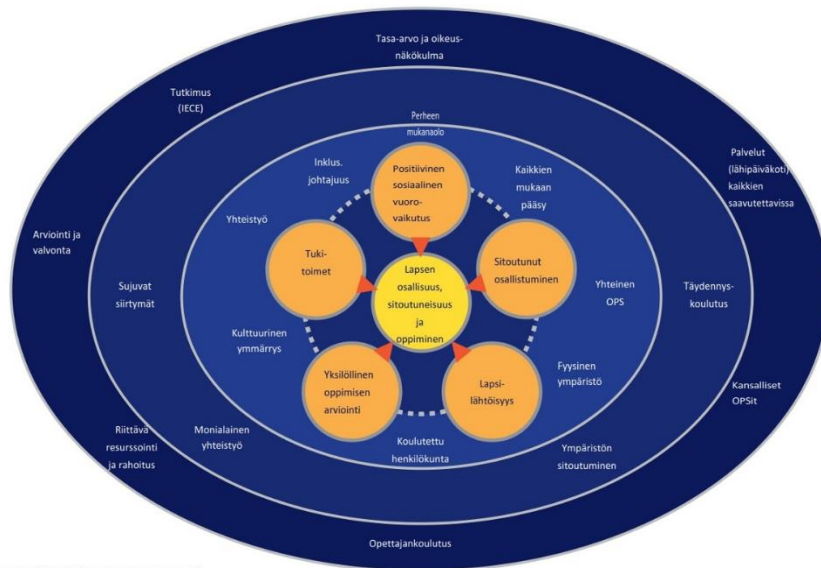
Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus rauhoittumiseen ja lepoon.

Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista. Kokemäellä on laadittu Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Kiva Kaveri sekä Kestävä kehitys Kokemäen varhaiskasvatuksessa – suunnitelma. Kestävän kehityksen tuominen osaksi päiväkodin toimintaa ei vaadi mullaistavia muutoksia. Päiväkoti-ikäisten lasten kohdalla korostuvat konkreettiset asiat, kuten kavereista huolehtiminen, lähiympäristön tutkiminen, kestävämpien arkikäytäntöjen ja vastuun oppiminen (lelujen asianmukainen käsittely, toimintaympäristöistä ja omista tavaroista huolehtiminen ja esteettisyys, ruuan kunnioittaminen, ruokahävikin minimointi, kierrättäminen, veden säästäminen, lajittelu ym.).

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen arviointikäytäntöjä on pohdittu ja yhtenäistetty.

Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

Inklusiivinen varhaiskasvatus voidaan nähdä tapana toteuttaa inklusion periaatteita, kuten yhdenvertaisuus, moninaisuuden arvostus, osallisuus ja yksilöllisyys. Inklusioon kuuluu myös se, että jokaisella lapsella on oikeus lähipalveluna toteutuvaan varhaiskasvatukseen. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen moniulotteisuutta kuvaa ekosysteeminen malli (kuva 1). Inklusio on jatkuva prosessi, jonka keskellä on onnistunut lopputulos, lapsen osallisuus, sitoutuneisuus ja oppiminen.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen ekosysteeminen malli

KUVA 1 European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2017).

Toimintaa suunniteltaessa ei painoteta ainoastaan tuen tarpeita, vaan pyritään luomaan toimintaa jokaiselle lapselle. Toiminnan suunnittelussa ja toiminnan aikana etsitään ratkaisuja, joilla jokainen lapsi pystyy osallistumaan toimintaan ja joilla mahdolliset vaikeudet pystytään selvittämään. Yksilöllisten toimintatapojen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksessa huomioidaan ryhmän yhteisten toimintatapojen suunnittelu. Ryhmän yhteiset toimintatavat määrittyvät lasten yksilöllisten tarpeiden ja mielenkiinnon kohteiden pohjalta. Yksilölliset tarpeet huomioidaan pienryhmätoiminnassa ja koko ryhmän kesken. Toiminnassa hyödynnetään laajasti lapsia hyödyttäviä pienryhmiä. Ryhmäjaot suunnitellaan niin, että ne hyödyttävät jokaisen lapsen oppimista. Tarvittaessa käytetään erilaisia kommunikaatiomenetelmiä vuorovaikutuksen tukemiseksi. Aikuiset ovat valmiita reagoimaan kaikkien lasten aloitteisiin.

Päiväkodin johtaja varmistaa, että paikalla on lain edellyttämä ja riittävä määrä henkilökuntaa lasten määrään nähden, jotta lasten turvallisuus ja vuorovaikutussuhteiden pysyvyys voidaan taata sekä varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet toteutuvat. Henkilöstö varmistaa, että kaikki lapset voivat osallistua kaikkeen toimintaan taustastaan ja yksilöllisistä ominaisuuksistaan huolimatta.

Tiimissä tarkastellaan säännöllisesti, mitä leikille omassa lapsiryhmässä ja päiväkodissa kuuluu. Lapset otetaan mukaan keskusteluihin. Aikuiset eivät tee leikkiin liittyviä sääntöjä varmuuden vuoksi, vaan vasta siinä vaiheessa, kun niille ilmenee todellinen tarve. Sääntöjen tulee olla sellaisia, että jokainen ryhmän lapsi kykenee niitä noudattamaan aikuisen ohjauksen avulla. Aikuiset ohjaavat leikkiä käyttämällä joustavasti ja sensitiivisesti eri ohjaustapoja, mallintavat ja rikastuttavat leikkiä, saaden leikkitalanteista mielekkäämpiä. Lapsille tarjotaan vahvaa tukea leikin muodostamiseen, leikkiin liittymiseen ja omien ideoiden tuomiseen leikkiin.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Ympäristöjä, tiloja, kalusteita ja välineitä hyödynnetään luovasti ja monipuolisesti. Kokemäen kaupungin tarjoamat palvelut (mm. kirjasto, museot, liikuntapaikat ja uimahalli) monipuolistavat oppimisympäristöjä. Myös lähiluonto toimii rikkaana oppimisympäristönä. Luonnossa liikkumalla ja toimimalla tuetaan lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua. Digitaaliset oppimisympäristöt herättävät lapsessa uteliaisuutta. Luonto live-palvelun avulla varhaiskasvatuksessa edistetään lapsen luontosuhteen muodostumista, lisätään ympäristötietoisuutta sekä tuetaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Virtuaaliset vierailut museoihin rikastuttavat oppimisympäristöjä.

Henkilöstön ja lasten yhdessä suunnittelema ja rakentama pedagoginen oppimisympäristö kannustaa lapsia leikkimään, liikkumaan, tutkimaan, luomaan ja ilmaisemaan. Oppimisympäristöä arvioidaan ja muokataan säännöllisesti lasten tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaisesti siten, että se haastaa ja innostaa lapsia oppimaan. Oppimisympäristöjen suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä arviointiin osallistuvat henkilöstön lisäksi lapset ja heidän huoltajansa. Arviointiin osallistuvat myös valvovat viranomaiset.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

Kasvatusyhteistyön lähtökohtana on lapsen ja hänen huoltajiensa arvostaminen sekä avoin, tasavertainen ja luottamuksellinen suhde. Vuorovaikutuksessa näkyy kunnioitus huoltajien tuntemukseen lapsestaan sekä henkilöstön ammatillinen tieto ja osaaminen. Kasvattajat suhtautuvat avoimesti ja kunnioittavasti monimuotoisiin perheisiin sekä perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin ja kasvatusnäkömyksiin.

Yhteistyön tavoitteena on henkilöstön ja huoltajien yhteinen sitoutuminen lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Varhaiskasvatus alkaa varhaiskasvatuspaikkaan tutustumisella ja palvelusopimuksen laatimisella. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatussuhteen jatkuttua n. kaksi kuukautta.

Muita yhteistyömuotoja ovat päivittäiset keskustelut huoltajien kanssa, varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ja -arviointit, 3-vuotiaiden lapset puheeksi-keskustelut sekä siirtopalaverit lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toiseen varhaiskasvatusyksikköön. Huoltajien ja henkilöstön tiedottamisen välineenä päiväkodeissa on käytössä Wilma ja Pedanet-alusta.

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

Kokemäellä monialainen yhteistyö on kiinteä osa varhaiskasvatusta ja sillä on keskeinen tehtävä tukea tarvitsevan lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen tukemisessa. Yhteistyö toteutuu lapsen tukemisen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tunnistaa

eri ammattiryhmien ammatilliset velvollisuudet, osaamisen ja vastuut osana varhaiskasvatustyön kokonaisuutta. Keskeisimmät yhteistyökumppanit ovat neuvolan terveydenhoitajat, psykologi ja puheterapeutti, sosiaalityöntekijät, kasvatus- ja perheneuvojat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Kaikkien 3, 4 ja 5 vuotta täyttävien lapsien kohdalla täytetään tiedonsiirtolomake neuvolatarkastusta varten, joka toimitetaan neuvolaan etukäteen. Lomakkeessa kartoitetaan lapsen päivittäistoimintoja, taitoja ja kehitystä kielen, motoriikan sekä sosiaalisten taitojen osalta. Neuvolakäynnistä toimitetaan palaute varhaiskasvatukseen, mikäli huoltajat antavat siihen luvan.

Kokemäellä lapsi saa tarvitsemansa tuen asuinpaikasta riippumatta monialaisen oppilashuoltotyön kautta. Varhaiskasvatuksessa monialaiset tukiryhmät vastaavat koulujen oppilashuoltoryhmää. Huoltajien ja lasten osallisuus toteutuu lapsikohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia työstettäessä.

Varhaiskasvatuksen tuen ohjausryhmän tehtävänä on mm. koordinoida koko Kokemäen varhaiskasvatuksen tuen järjestämistä monialaisesti. Ohjausryhmä toimii sivistys- ja hyvinvointilautakunnan alaisuudessa. Varhaiskasvatuksen monialaiseen ydinryhmään kuuluvat yksiköiden esimiehet, terveydenhuollon- ja erityisopetuksen edustajat, sosiaalityön edustaja sekä psykologi. Lasta koskevien asioiden käsittelyyn tarvitaan etukäteen kirjallinen lupa huoltajilta. Lupa koskee myös eri asiantuntijoiden läsnäoloa. Tukiryhmän johtavana tavoitteena on ehkäistä ja ennakoida lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvien ongelmien syntymistä lapsen eri elämänvaiheissa.

VARHAISKASVATUKSEN TUKIRYHMÄT

LASTEN JA NUORTEN PALVELUIDEN
ASIAANTUNTIJARYHMÄ
(kaupunginhallitus nimeää)

VARHAISKASVATUKSEN TUEN OHJAUSRYHMÄ
(= koulun oppilashuollon ohjausryhmä)

- varhaiskasvatuspäällikkö
- päiväkodin johtajat
- perhepäivähoidon ohjauksesta vastaava työntekijä
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- terveydenhoitajien osastonhoitaja
- psykologi
- sosiaalitoimen edustaja (sosiaalityöntekijä)
- koulun edustaja

Varhaiskasvatuksen tuen ohjausryhmä vastaa tuen yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista Kokemäen varhaiskasvatuksessa.

PÄIVÄKODIN YHTEISÖLLINEN TUKIRYHMÄ

- päiväkodin johtaja ja perhepäivähoidon ohjauksesta vastaava
- työntekijäryhmien edustajat
- huoltajien edustajat
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- terveydenhoitaja
- psykologi
- kasvatusta- ja perheneuvoja

Yhteisöllisessä tukiryhmässä seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Siellä ei käsitellä yksittäisen lapsen asioita. Lisäksi huolehditaan oppimisympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Lasten ja vanhempien osallisuus on tärkeää ja edesauttaa ongelmien ehkäisyä, varhaista tunnistamista sekä tarvittavan tuen järjestämistä. Aiheena voi olla esimerkiksi hyvät tavat, ulkovaatteet jne.

ASiantuntijaryhmät

kootaan tarpeen mukaan tukemaan lasta /huoltajaa/ henkilökuntaa

OPPIMISEN TUKI

- yleinen-, tehostettu ja erityinen tuki
- ryhmä kootaan tarpeen mukaan

HUOLIRYHMÄ

- päiväkodin johtaja / perhepäivähoidon ohjauksesta vastaava
  - varhaiskasvatuksen opettaja/ perhepäivähoitaja
  - terveydenhoitaja
  - psykologi
  - sosiaalityöntekijä
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt

Arviointikäytännöistä sovitaan eri yhteistyötahojen kanssa. Arviointia tehdään erilaisissa verkostopalaverissa, yhteisesti laadituissa suunnitelmissa sekä arjen käytänteissä.

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ennaltaehkäisy

Varhaiskasvatushenkilöstön yhdessä sopimat, johdonmukaiset toimintamallit ja yhteiset kasvatuskäsitykset (varhaiskasvatustilanne ja sen perusteet, varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma, laatu- ja turvallisuusohjeistukset, ryhmä- ja lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat) luovat perustan kiusaamisen estämiselle. Toimintaperiaatteet ovat sekä henkilöstön, huoltajien että lasten tiedossa ja niitä noudatetaan asianmukaisesti. Lasten välistä kiusaamista ennaltaehkäistään järjestämällä lapsille pedagogisesti mielekästä toimintaa.

Tunnetaidot, aikuisten malli, sensitiivinen lasten kohtaaminen, tapakasvatus ja hyvät käytöstavat ovat ensiarvoisen tärkeitä. Yhteistyö huoltajien kanssa toteutuu siten, että he saavat tietoa ko. asioista huoltajatilaisuuksissa ja erilaisissa keskusteluissa. Heillä on mahdollisuus tuoda esille omat näkökantansa ja ottaa vastuuta lasten turvallisuudesta noudattamalla varhaiskasvatuksen toimintamalleja omalta osaltaan. Varhaiskasvatuksessa toteutettava jatkuva pienryhmätoiminta mahdollistaa monipuolisen sosiaalisiin taitoihin liittyvän kasvatuksen, toiminnan ohjaamisen, riittävän valvonnan ja mahdollisimman aikaisen ongelmatilanteisiin puuttumisen.

Kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puuttuminen ja toimenpiteiden seuraaminen

Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Akuutteihin tilanteisiin reagoidaan heti keskustelemalla lapsen kanssa, vetoamalla toisen asemaan asettumiseen, yhteisiin sopimuksiin, toimintamalleihin ja hyviin käytöstapoihin lapsen ikätaso huomioon ottaen. Tapaukset selvitetään mahdollisimman totuudenmukaisesti, kaikkia osapuolia kuunnellen. Asia otetaan puheeksi huoltajien kanssa. Jos joudutaan turvautumaan lapsen fyysiseen rauhoittamiseen, siitä ilmoitetaan wpro-lomakkeella. Turvallisuussuunnitelmassa määritellään tarkemmin lasten haastavaan käyttäytymiseen liittyvät toimintatavat.

Pienemmässä lapsiryhmässä kiusaaminen on helpommin havaittavissa ja tilanteet selvitettävissä. Lasten on myös helpompi hallita aggressioitaan, kun vuorovaikutuskontaktien määrä pysyy kohtuullisena, henkilökohtaista huomiota on mahdollisuus saada enemmän ja työskentely on kiireetöntä. Kiusaamistapauksissa valvontaa ja puuttumiskäytäntöä tehostetaan ja tarpeen mukaan otetaan yhteyttä esimerkiksi perheneuvolaan ja ohjataan myös huoltajia perheneuvolan palvelujen piiriin.

Toimintaa suunnitellaan ja lapsia ohjataan eri tilanteissa niin, että työskentely kiinnostaa heitä, heidän mielipiteensä, toiveensa ja tarpeensa huomioidaan ja työskentely luo monipuolisia oppimisedellytyksiä, jolloin kiusaamisriski pienenee. Toiminnan pedagogisella arvioinnilla on tärkeä merkitys. Kunnalla on yhteinen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma nimeltään "Kiva kaveri", joka toimii ohjaavana asiakirjana yksiköiden oman yleisen ja ryhmäkohtaisten suunnitelmien lisäksi. "Kiva kaveri- suunnitelma" sisältää toimintaohjeen kiusaamistapauksiin puuttumisesta.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstö rakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi

toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

---

⁹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin

teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja

luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön

tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelystä annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten

kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja

oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä

käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja

kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁶ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁷. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttöä ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja

---

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatusta- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä

kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten

motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka on tietoista toimintaa lasten oppimisen ja hyvinvoinnin toteutumiseksi. Pedagogiikka näkyy arjen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä ja leikissä. Erityisen tärkeää on lasten osallistaminen. Pedagogiikka on läpäisevänä teemana kaikessa toiminnassa ja se vaatii myös vahvaa johtamista. Johtaminen tukee toimintakulttuurin muutosta kohti oppivaa yhteisöä. Arviointitietoa hyödynnetään. Turvallinen ja hyvinvoiva varhaiskasvatus on hyvän johtamisen tulosta. Pedagogiikan lähtökohtana on lapsi, hänen tarpeensa, kasvun ja oppimisen tukeminen ja lapsen aktivoiminen yksilöllisesti ja ryhmässä. On tärkeää, että yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteutuvat kaikessa varhaiskasvatuksessa Kokemäellä. Jatkumo esi- ja perusopetukseen mahdollistaa kasvun ja oppimisen katkeamattoman polun. Jokainen lapsi tarvitsee turvaa, hyväksyntää, ja positiivista palautetta. Positiivinen pedagogiikka ymmärretään lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäjänä painopisteen ollessa vahvuuksissa, myönteisissä tunteissa ja palautteessa. Koko henkilökuntaa on koulutettu positiiviseen pedagogiikkaan.

Pedagoginen sensitiivisyys

Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen havaitsee lapsen aloitteet ja reaktiot ja vastaa niihin lapsen toimintaa tukevalla tavalla. Hän pitää myös ryhmän toiminnan ensisijaisena mielessään. Hän tukee kutakin ryhmän lasta toimimaan lähikehityksensä vyöhykkeellä ja oppimisen alueella, antaa

lapsille yksilöllistä stressin säätelyn tukea ja mahdollisuuden oppimiseen ja myönteiseen sosiaalisuuteen sekä tukee ryhmää toimimaan kokonaisuutena, jolloin kukaan ei jää ulkopuoliseksi. Sensitiivisyys on tärkeä osa kasvattajan ammattitaitoa ja kasvatustyötä. Se näkyy myös toimimisessa huoltajien, muun kasvatushenkilöstön ja yhteistyötahojen kanssa. Sensitiivinen kasvattaja havainnoi lasta ja huomaa perheessä tapahtuvat muutokset. Sensitiivisyys näkyy hellyyden osoituksina, lapsen kuuntelemisena, yksilöllisten tarpeiden huomioimisena, aitona läsnäolona, välittämisenä ja toisten asemaan asettumisen taitona.

Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi jokaisella yksiköllä on oma toimintasuunnitelma ja ryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka ohjaavat toimintaa yksikön erityispiirteet huomioiden. Toimintasuunnitelmat ja ryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ohjeistuksen mukaan.

Osallisuus

Osallisuus tarkoittaa kuulumisen ja mukanaolon tunnetta. Osallisuus on vahvasti kokemuksellista ja jaettava tuntemusta jäsenyydestä yhteisöissä ja mahdollisuutta olla mukana yhteisöllisissä prosesseissa. Se on myös vaikuttamista, sitoutumista, aktiivisuutta ja vastuun kantamista. Vuorovaikutus on osallisuuden perusta. Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa on kuulluksi tulemistä, toiminnan suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä yhdessä varhaiskasvattajien kanssa. Lapsia havainnoidaan ja heidän tarpeensa ja mielipiteensä huomioidaan yksilöllisesti. Varhaiskasvattajat asettuvat lasten tasolle ja ovat sensitiivisesti läsnä. Hyvä itsetunto, yhteisöön kuulumisen tunne ja kokemus aidoista vaikuttamismahdollisuuksista vahvistavat osallisuutta. Esimerkkeinä lasten osallisuudesta ovat omatoimisuuden tukeminen, osallistuminen arjen askareisiin ja mahdollisuus toteuttaa itseään niin fyysisesti, psyykkisesti, kuin sosiaalisesti aikuisten ohjauksessa. Osallisuus koskettaa koko varhaiskasvatusyhteisöä, eli lapsia, huoltajia, varhaiskasvatushenkilöstöä ja yhteistyötahoja.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

- *Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (luku 1.3)*
- *Toimintasuunnitelma (luku 7.2)*
- *Kasvun kansio*
- *Ryhmävasu*
- *Lasten haastattelu, valokuvat, saduttaminen*
- *Pedagogiset arviot*
- *Pedanet*

Kokemäen varhaiskasvatuksessa kootaan jokaiselle lapselle kasvun kansio, jonka sisällöstä vastaavat kunnan varhaiskasvatuksen opettajat. Kasvun kansion tavoitteena on tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien,

esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaisessa ryhmässä. Ryhmävasun keskeisin tarkoitus on auttaa henkilöstöä suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan ja kehittämään työtään valtakunnallisen vasun, kuntavasun ja lasten tarpeiden mukaisesti. Sen avulla pedagogisen toiminnan toteutumista arvioidaan säännöllisesti viikoittaisissa tiimipalavereissa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ryhmävasun sisällöstä ja päivittämisestä yhteistyössä tiiminsä kanssa. Ryhmävasu osoittaa, toimitaanko kuntavasuun ja lasten vasuihin kirjattujen laatulupausten mukaisesti. Se kohdentaa pedagogisen keskustelun, ryhmätason pedagogisen suunnittelun ja arvioinnin vasun keskeisiin sisältöihin ja tavoitteisiin. Ryhmävasun tulee olla myös pedagogisen johtamisen työväline.

Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

Monipuolisten työtapojen valintaa ohjaavat lasten ikä, mielenkiinnon kohteet sekä tavoitteet lasten vasuissa. Lapsille luontevia oppimistapoja ovat esim. leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Varhaiskasvatuksen opettajat ovat työstäneet *Oppimisen alueet Vasussa – lomakkeen*, johon on koottu erilaisia työtapoja.

Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Kasvatushenkilöstö on sensitiivistä, kuuntelevaa ja lasten leikkiin ja työskentelyyn osallistuvaa. Tavoitteena on kokonaisvaltainen oppiminen, joka näkyy hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuutena. Pienryhmätoiminta on vakiintunut Kokemäen varhaiskasvatuksen pedagogiseksi toimintamalliksi. Lapsia kannustetaan omatoimisuuteen, osallisuuteen ja hyvien tapojen oppimiseen. Kokemäen varhaiskasvatuksessa noudatetaan kokopäiväpedagogiikkaa ja hyödynnetään laadittuja vuosikelloja. Henkilöstön ja lasten yhdessä suunnittelema ja rakentama pedagoginen oppimisympäristö kannustaa lapsia leikkiin, liikuntaan, tutkimiseen, luovaan toimintaan ja ilmaisuun. Oppimisympäristöä arvioidaan ja muokataan säännöllisesti lasten tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaisesti niin, että se haastaa ja innostaa oppimiseen.

- Kielten rikas maailma > kielelliset taidot ja valmiudet kielelliset identiteetit
- Ilmaisun monet muodot > musiikillinen, kuvallinen, käsityöllinen, sanallinen, kehollinen
- Minä ja meidän yhteisömme > eettinen ajattelu, katsomuskasvatus, lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus, mediakasvatus
- Tutkin ja toimin ympäristössäni > matemaattinen ajattelu, ympäristökasvatus, teknologiakasvatus
- Kasvan, liikun ja kehityn > liikkuminen, ruokakasvatus, terveys ja turvallisuus

Katsomuskasvatus on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kirjattuna ”Minä ja meidän yhteisömme” -oppimisen alueeseen. Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Se pitää sisällään kaikki lapsiryhmässä esiintyvät uskonnot ja katsomukset sekä uskonnottomuuden. Arjessa se näkyy jokaisen lapsen kielen, kulttuurin, uskonnon ja katsomuksen kunnioittamisena. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänskysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa ja heille tarjotaan mahdollisuuksia ihmetellä elämänskysymyksiä esimerkiksi leikkien, keskustellen ja luovasti itseään ilmaisten.

Seurakunta kuuluu Kokemäellä varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneiden joukkoon. Yhteistyö näkyy myös oppimisympäristön tarjoamisena esim. kirkollisiin rakennuksiin tutustumisena. Seurakunta ja varhaiskasvatus suunnittelevat ja toteuttavat erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia yhdessä. Yhteistyön mahdollisuuksia on useita perinteisten joulu-, adventti-, ja pääsiäistapahtumien lisäksi. Tilaisuuksiin saa liittyä myös uskonnon harjoittamisen elementtejä kuten virsi tai rukous. Yhteisiä tilaisuuksia järjestettäessä niistä on tiedotettava lasten huoltajille etukäteen. Uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuvat ne lapset, joiden huoltajat antavat siihen luvan palvelusopimuksessa. Niille lapsille, jotka eivät osallistu tilaisuuksiin järjestetään samaan aikaan tapahtuvaa vastaavaa toimintaa. Katsomuskasvatuksen yhteistyön tarkoitus on olla monialaista, joka tarkoittaa eri katsomusyhteisöjen ja muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä, jonka tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti.

Monialaista yhteistyötä voidaan tehdä monin erilaisin tavoin. Tieto- ja viestintätekniikka ja muut digitaaliset ratkaisut sekä virtuaaliset vierailut tuovat lisää mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä ja luoda yhteyksiä hieman kauempanakin oleviin toimijoihin.

Liikkuva varhaiskasvatus on varhaiskasvatuksen valtakunnallinen liikunta -ja hyvinvointiohjelma, jossa Kokemäen varhaiskasvatus on ollut mukana vuodesta 2017. Tavoitteena on mahdollistaa lapsille liikkumisen iloa ja tukea päivittäisten fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaisesti. Liikkumisen merkitystä korostetaan lapsen kasvua ja kehitystä edistävänä toimintana. Varhaiskasvatuksessa lapsen päivään sisältyy vähintään kaksi tuntia liikuntaa, josta vähintään puolituntia on ohjattua. Varhaiskasvatuksen liikuntatyöryhmä on työstänyt liikunnan vuosisuunnitelman ja yksiköiden tiimeissä on oma liikuntavastaava.

Monipuolinen liikkuminen sekä retket ja liikuntaleikit kuuluvat varhaiskasvatuksen arkeen. Oppimisympäristöä muokataan liikkumiseen innostavaksi. Myös siirtymäkäytäntöjä muokataan tuomalla liikunnallisia elementtejä esimerkiksi käytäville, eteisiin ja portaisiin, turvallisuutta kuitenkin unohtamatta. Liikuntavälineiden määrään ja laatuun panostetaan, sekä pidetään huoli siitä, että välineet ovat lasten saatavilla. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Liikkumista tuodaan mukaan myös muihin oppimisen alueisiin. Ulkotoimintaa järjestetään niin, että pihalla tai lähiympäristössä on ohjattuja piha- ja

liikuntaleikkejä **päivittäin**. Kaikkia eri vuodenaikoja hyödynnetään, ja luonnossa liikutaan ympäri vuoden (retkeily, luistelu, hiihto, lumileikit jne.)

Koulujen ja varhaiskasvatuksen kanssa tehdään yhteistyötä liikuntatilojen käytössä. Keskustan alueen yksiköt hyödyntävät Kaupunkipuistoa ja leikkipuistoja. Pienryhmätyöskentely mahdollistaa liikunnan toteuttamista kaikissa tilanteissa ja myös oppimisen välineenä (esim. matematiikka, musiikki, äidinkieli ym.). Ryhmissä liikutaan lapsen ikä, kehitystaso ja mielenkiinnon kohteet huomioiden. Lasten karkeamotorisia taitoja havainnoidaan tarpeen mukaan ja arvioiden perusteella suunnitellaan toimintaa. Ryhmissä on myös jatkuvasti lasten saatavilla liikuntavälineitä. Kaupungin liikunnanohjaajan palveluja hyödynnetään ja henkilökunnan hyvinvointiin panostetaan yhteistyössä työterveyshuollon kanssa. Vanhempia kannustetaan liikkumaan lastensa kanssa mahdollisimman monipuolisesti vapaa-aikanaan. Vuosittain järjestetään Unelmien liikuntapäivä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Perheille järjestetään pääasiassa toiminnallisia yhteistyötapauksia.

Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

Lasten leikkiä havainnoidaan, ohjataan ja rikastetaan. Aikuiset ovat mukana leikissä ohjaamassa sitä sopivalla tavalla ja huolehtimalla siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Jos lapsi tarvitsee leikeissään tukea ja/tai erilaisia apuvälineitä, niin avustaja on mukana ohjaamassa häntä. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Aikuisten aito läsnäolo ehkäisee ristiriitojen syntymistä ja tukee lasten välistä vuorovaikutusta. Henkilökunnalta vaaditaan sensitiivistä työtettä löytämään kulloinkin oikea rooli leikin ohjaamisessa. Leikkivälineet ovat saatavilla, ikätasolle sopivia ja turvallisia. Leikissä ja lelujen käsittelyssä huomioidaan kestävän kehityksen ja kierrätyksen periaatteita, ja oppimisympäristöjä muokataan tukemaan lasten leikkiä monipuolisesti. Otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet ja niiden pohjalta leikkiympäristöjä vaihdellaan ja muokataan myös yhdessä lasten kanssa. Annetaan mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin mahdollisuuksien mukaan.

Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisessa varhaiskasvattajat ottavat huomioon lasten mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet, joita poimitaan havainnoimalla lapsia. Kaikki työskentely perustuu vuorovaikutukseen, jossa kasvattajalla on aktiivinen rooli, jolloin lapsi saa myönteisen kokemuksen kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasta kannustetaan löytämään itselleen ominainen tapa oppia. Toimikauden alussa lapsille annetaan mahdollisuus rauhasa tutustua henkilökuntaan, varhaiskasvatusympäristöön ja toimintamalleihin, sekä osallistua niiden luomiseen ja kehittelyyn. Lapsia havainnoidaan, havainnot kirjataan, ja tieto jaetaan henkilökunnan kesken varhaiskasvatustiimeissä. Lapsen ikätaso, toiveet ja tarpeet huomioidaan ja henkilöstö on lasten

kanssa sensitiivisessä vuorovaikutuksessa. Kaikessa toiminnassa lapsen etu ja tarpeet ovat etusijalla. Lapsi ei leiki oppiakseen vaan oppii leikkiessään.

Projektityöskentely mahdollistaa pidempikestoisen työskentelyn lasten osallisuuden tukena. Projekteissa yhdistyy toiminta, mikä sisältää lasten kiinnostuksen kohteita ja eri oppimisen alueita. Projektit voivat olla lyhyt- tai pitkäkestoisia.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista

Eri kieli – ja kulttuuritaustaiset lapset sijoitetaan päiväkotiin suomen kielen oppimisen tukemiseksi. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on käytettävissä Tulka- tulkkipalvelu. Se on mobiilipalvelu, jota käytetään tarvittaessa tilanteissa, joissa osapuolilla ei ole yhteistä kieltä. Tulkan avulla voidaan kertoa lapsen voinnista ja antaa ohjeita kotiin. Tulkin tehtävänä on ainoastaan kääntää puhe kieleltä toiselle. Tulkillla on vaitiolovelvollisuus. Lapsille laaditaan vasuun sisältyvä S2-suunnitelma, jossa näkyy lapsen äidinkieli, kotona puhuttavat mahdolliset muut kielet, uskontoon ja kulttuuriin liittyvät huomioitavat muut asiat.

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään

Kokemällä ei järjestetä kaksikielistä varhaiskasvatusta.

Vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista

Eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevien lasten suomen kielen oppimista tuetaan mm. monipuolisilla oppimismateriaaleilla, kulttuuria huomioimalla ja siihen tutustumalla. Koulutusta hankitaan tarpeen mukaan. Toiminnan arviointi ja yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden yhteistyötahojen, sekä lapsen perheen kanssa on erityisen tärkeää. Perheiden kanssa keskustellaan siitä, miten he haluavat kulttuurinsa tulevan nähdäksi varhaiskasvatuksen arjessa. Kokemäen varhaiskasvatuksessa on käytettävissä S2 -salkku, joka sisältää materiaalia eri kieli- ja kulttuuriryhmistä tulevien lasten oppimisen tueksi. S2-suunnitelmaa päivitetään.

Perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä

Huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa on tärkeä osoittaa, että varhaiskasvatuksessa arvostetaan heidän omaa äidinkieltään suomen kielen oppimisen rinnalla. Heille kerrotaan, että oman kielen osaaminen edistää muiden kielten oppimista. Äidinkieleksi voidaan määritellä kieli, jota lapsi puhuu ensin ja/tai johon hän samaistuu. Kielestä tulee myös hänen ajattelunsa kieli. Äidinkielen omaksuminen alkaa, kun lapsi kommunikoi vanhempiansa kanssa. Lapsi oppii käyttämään kieltä kielelliseen vuorovaikutukseen ja tunteiden ilmaisuun. Äidinkieli on väline toimivaan kaksikielisyyteen. Huoltajille on hyvä kertoa tapoja, joilla he voivat tukea lapsen oman äidinkielen kehittymistä.

Tapoja, joilla huoltajat voivat tukea lapsen oman äidinkielen kehittymistä

- *Puhutaan lapsen kanssa päivän tapahtumista kotikielellä ja kuunnellaan lasta*
- *Luetaan lapselle ja kerrotaan tarinoita omalla äidinkielellä*
- *Katsotaan lapsen kanssa omankielisiä lastenohjelmia*
- *Opetetaan lapsuuden leikkejä tai pelejä omalla äidinkielellä*
  - *Lauletaan, loruillaan, riimitellään omalla äidinkielellä*
- *Muut saman kielen puhujat kuten ystävät, tuttavat ja sukulaiset ovat tärkeitä oman kielen malleja*

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁸. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden.

Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

---

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰¹.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰². Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰³ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁴.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁵. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja

---

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 31 §

niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁶. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁷. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁸. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁹, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁰. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹¹

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien

---

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹² Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹³

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁴.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁵. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁶.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten

---

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁵ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁷ ja tuen muodot¹¹⁸ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki.

Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁰.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

---

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²¹.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²². Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Eriyinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Eriyinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Eriyinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Eriyisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁴.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁵. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen

---

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²² HE 148/2021 vp, s. 32

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁶. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

---

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁷. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁸.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁹. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea

---

¹²⁷ Varhaiskasvatustilanteesta 15 a ja d §

¹²⁸ Varhaiskasvatustilanteesta 15 d § ja 20 §

¹²⁹ Varhaiskasvatustilanteesta 15 d § ja 23 §

huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁰. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³². Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen

---

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystyöpalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³³.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁴.

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁵. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁶. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa.

---

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁵ Hallintolaki 34 §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁷. Päätös on aina perusteltava¹³⁸. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁹.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁰.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴¹.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴². Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴³

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

---

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁸ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 30

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Tuen järjestämistä koskevat periaatteet ja vastuut Kokemäen varhaiskasvatuksessa

Kokemäen varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämistä koskevat periaatteet ja käytännöt. Kokemäellä on käytössä tuen kolme tasoa ja ne päivitetään vastaamaan uutta valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, joka tulee voimaan 1.8.2022. Opetushallituksen uudet lapsen varhaiskasvatus- mallilomakkeet otetaan käyttöön syksyn 2022 aikana.

Kokemäellä lapsi saa tarvitsemansa tuen päiväkodissa, perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa. Tuki järjestetään inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteet huomioiden. Lapsen tuki järjestetään lapsen omaan ryhmään ja niihin ympäristöihin, joissa lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen. Inklusiivisuuden toteutumiseen tarvitaan toimivat tuen rakenteet kuten yhteistyö, johtaminen ja resursointi. Pedagogiset, rakenteelliset sekä mahdolliset hoidolliset tuen muodot tulee huomioida kaikilla tuen tasoilla. Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat on kuvattu luvussa 3.4.

Kokemäellä on käytettävissä varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa. Lapsen tuen tarvetta ja vaikuttavuutta arvioidaan huoltajan, ryhmän kasvattajien sekä mahdollisesti muiden asiantuntijoiden yhteistyönä. Erityisopettaja osallistuu tarvittaessa lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin. Päätökset tehostetusta, erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tehdään hallintosäännön mukaisesti. Huoltajilla on oikeus valittaa hallintopäätöksestä.

Kokemäellä lapsen tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Siirtymäkäytännöt lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, siirtyessä toiseen ryhmään tai toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan on kuvattu luvussa 2.8.

Yhteistyö tuen aikana Kokemäen varhaiskasvatuksessa

Kokemäen varhaiskasvatuksen arvoperusta pohjautuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kokemäen kaupungin varhaiskasvatuksen toiminnan arvoperustana on lisäksi kasvattajayhteisön jäsenten yhdessä pohtimat arvot; hyvinvoiva lapsi ja perhe, turvallisuus sekä laadukas palvelu ja palveluhenkisyys. Luottamus ja arvostus luovat hyvän pohjan sekä huoltajien, että eri toimijoiden kanssa tehtävälle yhteistyölle.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö tuen aikana

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö toteutuu pääsääntöisesti päivittäisissä kanssakäymisissä. Lapsen tukeen liittyvistä asioista tiedotetaan huoltajia joko päivittäisissä kohtaamisissa, sovituissa palaverissa tai Wilmassa. Huoltajan kanssa keskustellaan, kun lapsella ilmenee tuen tarvetta.

Lapsen asioista keskusteltaessa saadaan tärkeää tietoa lapsen ja perheen arjesta, lapsen kiinnostuksen kohteista sekä mahdollisista tuen tarpeista. Huoltaja saa puolestaan käsityksen siitä, millaista lapsen arki on päiväkodissa, miten lapsi toimii ryhmässä ja millaiset asiat häntä päiväkodissa kiinnostavat. Huoltajaa kuullaan, tuetaan ja ohjataan lapsen oppimisessa, kehityksessä ja hyvinvoinnissa ja keskustellaan siitä, miten lasta voidaan tukea myös kodin arjessa. Lapsella on mahdollisuus osallistua lapsen vasu-keskusteluun. Keskustelut käydään vähintään kerran vuodessa ja tarvittaessa useammin. Keskusteluiden apuna voidaan käyttää tulkkipalvelua joko paikan päällä tai Tulka-palvelua käyttämällä. Tulkkipalveluiden käytöstä on kirjattu luvussa 4.7. Keskustelut voidaan käydä myös Teamsin välityksellä.

Lapsen tuki, sen taso ja muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhteistyössä huoltajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle ja tuen toteutumista arvioidaan yhteistyössä huoltajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Yhteistyö huoltajan kanssa on sitä tiiviimpää, mitä vaativammasta tuen tasosta on kysymys. Jokaisella lapsella on oikeus tarvitsemaansa tukeen, vaikka huoltaja ei antaisikaan siihen lupaa, sillä lapsen etu tulee olla tuen järjestämisen ja toteuttamisen pohjana. Huoltajan mielipide kirjataan lapselle laadittavaan suunnitelmaan.

Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa.

Keskeisimmät yhteistyötahot Kokemäellä ovat varhaiskasvatuksen erityisopettaja, neuvolan terveydenhoitajat, sosiaalitoimi, puheterapeutit ja psykologi. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa myös mm. toimintaterapeutin, kuntoutusohjaajan, fysioterapeutin sekä musiikkiterapeutin kanssa. Yhteistyö toteutuu ensisijaisesti huoltajan luvalla. Ulkopuolisten terapeuttien toteuttama terapia toteutuu pääsääntöisesti varhaiskasvatuspäivän aikana. Monialaisella yhteistyöllä turvataan lapsen oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin jatkumo varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Kokemäellä lapsen kasvua ja kehitystä seurataan ja

arvioidaan monialaisessa yhteistyössä. Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat on kuvattu luvussa 2.8.

Tuen toteuttaminen Kokemäen varhaiskasvatuksessa

Yleinen tuki

Yleisellä tuella tarkoitetaan tukitoimia, jotka kuuluvat kaikille lapsille. Yleisen tuen tukitoimet ovat osa varhaiskasvatuksen laadukasta ja lapsen yksilöllisyyden huomioivaa pedagogista toimintaa. Tästä johtuen yleisen tuen tukitoimien aloittamisesta ei tehdä hallinnollista päätöstä tai edeltäviä kirjallisia arvioita. Tuki aloitetaan viivytyksettä lapsen oman ryhmän henkilökunnan arvion pohjalta ja se toteutuu osana oman lapsiryhmän toimintaa. Lapsen tuen tarve huomioidaan ryhmävasua laadittaessa. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustajapalveluista ja apuvälineistä tehdään hallinnollinen päätös, joka tehdään hallintosäännön mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista esim. puheterapia, fysioterapia, kuntoutuksen apuvälineet, perhetyö ei tehdä hallinnollista päätöstä.

Lapsen tuen tarpeen tunnistamisesta, tuen varhaisesta aloittamisesta, suunnittelusta sekä monialaisesta yhteistyöstä vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa myös varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta. Pedagoginen prosessi sisältää lapsen havainnoinnin, tavoitteenasettelun, suunnittelun, toteutuksen sekä arvioinnin. Lasten ja huoltajien osallisuus tuen kaikissa vaiheissa on keskeinen periaate ja tuen saaminen on jokaisen lapsen oikeus.

Lapsen tuen tarpeen tunnistamiseen, tuen suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvat kaikki lapsen kanssa toimivat ammattilaiset. Konkreettiset pedagogiset, rakenteelliset ja mahdolliset hoidolliset ratkaisut kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelmassa hyödynnetään Kokemäen varhaiskasvatuksen "Yleisen tuen valikko"- lomaketta, joka on pedagogisen suunnittelun tueksi ja arvioimiseksi suunniteltu lomake. Lomakkeessa mainitut apuvälineet ja muut ratkaisut voivat olla kaikkien ryhmän lasten käytössä ja niistä ei tehdä erillistä hallintopäätöstä. Suunnitelmaan kirjataan lisäksi, milloin ja miten ratkaisuja arvioidaan. Lapsen äänen tulee kuulua hänen omassa pedagogisessa suunnitelmassaan. Lapsen mielipide voidaan selvittää esimerkiksi havainnoimalla lasta tai selvittämällä lapsen kiinnostuksen kohteita esimerkiksi kuvatuen avulla.

Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja perehdyttää oman tiimensä kasvattajat lapsen tuen toteuttamiseen tehtyyn suunnitelmaan ja sopimukseen. Tuen toteutumisen edellytyksenä on, että kaikki sitoutuvat siihen. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja/tai monialaiseen yhteistyöverkostoon kuuluvien asiantuntijoiden kanssa huoltajan luvalla.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen tarpeen tunnistaminen, tuen suunnittelu ja arviointi tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen

erityisopettajan tai pedagogiikasta vastaavan opettajan kanssa ja tarpeen mukaan yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa. Huoltajan kanssa voidaan keskustella päiväkotiin siirtymisestä, jos lapsen etu sitä edellyttää.

Tehostettu tuki

Tehostettuun tukeen siirrytään silloin kun yleinen tuki ei riitä. Huoli lapsen kehityksestä voi herätä huoltajien taholta, lapsen varhaiskasvatuspaikassa tai terveydenhuollon neuvolatarkastuksissa. Tuen tehostaminen tulee tehdä matalalla kynnyksellä, jotta ennaltaehkäistäisiin mahdollisia tulevia haasteita ja välttyttäisiin ongelmien kasautumiselta. Tuki on aloitettava viivytyksettä ja se on vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Ennen tehostetun tuen aloittamista varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen arvion lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi Wilmaan. Arvio tehdään tarvittaessa yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja laatii pedagogisen arvion yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää tehostetun tuen suunnitelman. Tehostettu tuki toteutuu lapsen omassa ryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin. Tehostetun tuen tukitoimiin ja niiden toteuttamiseen sitoutuvat ja osallistuvat kaikki lapsen kanssa toimivat ammattilaiset. Tehostettu tuki voidaan tarvittaessa lopettaa ja siirtyä yleiseen tukeen.

Pedagogisessa arvioissa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmasta*
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksesta*
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet*
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, rakenteellisilla, hoidollisilla tai oppilashuollollisilla (Kokemäen varhaiskasvatuksen monialainen huoliryhmä/asiantuntijaryhmä) tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea.*
- arvio tehostetun tuen tarpeesta*

Tehostetun tuen suunnitelma sisältää kaikki tuen muodot ja sen sisällössä kuvataan mm:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan*
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet*
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet*

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut*
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat*

- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon (Kokemäen varhaiskasvatuksen monialainen huoliryhmä) ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- tuen seuranta ja arviointi
- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Erityinen tuki

Erityiseen tukeen siirrytään, kun tehostetun tuen tukitoimet osoittautuvat riittämättömiksi. Erityisen tuen aloittamisen prosessi voi käynnistyä varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai lapsen huoltajien aloitteesta. Erityisen tuen suositus voi tulla myös eri asiantuntijoiden tutkimusten perusteella. Ennen erityiseen tukeen siirtymistä lapsi on useimmiten käynyt jo psykologin/lastenneurologin vastaanotolla terveyskeskuksessa tai lastenneurologian poliklinikan tutkimuksissa, jonne on lähetetty palaute varhaiskasvatuksesta. Palautepalaveriin osallistuu mahdollisuuksien mukaan huoltajan luvalla lapsen ryhmän opettaja, mahdollinen avustaja sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Tutkimustulosten perusteella on voitu todeta lapsen kehityksen viivästyneen niin, että hän tulee tarvitsemaan pitkäjänteistä ja säännöllistä tukea ja kuntoutusta ja hänellä on oikeus erityiseen tukeen. Lapselle voidaan suositella myös pidennettyä oppivelvollisuutta. Erityisen tuen aloittamiseen ei tarvita diagnoosia. Lapsi voi tulla varhaiskasvatukseen myös niin, että hänelle aloitetaan heti erityisen tuen tukitoimet. Erityisen tuen tarpeisiin vastaamiseksi tarvitaan monia, hyvin yksilöllisiä tuen muotoja ja tiivistä monialaista yhteistyötä.

Monialaisessa ryhmässä keskustellaan huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa lapsen tuen tarpeen muuttumisesta ja siitä millaisista tehostetummista tukitoimista lapsi hyötyisi. Paikalla olevat asiantuntijat esittävät myös omat arvionsa ja mahdolliset tutkimustulokset.

Ennen erityiseen tukeen siirtymistä varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii pedagogisen selvityksen yhteistyössä lapsen ryhmän opettajan ja huoltajan kanssa. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvioin perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästyksen taikka muun erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Kokemäellä tehdään pedagoginen selvitys Wilmaan, jotta siirtymävaiheen tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen olisi sujuvaa.

Pedagogisessa selvityksessä kuvataan lapsen oppimisvalmiudet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet, sekä arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä tai muilla tukijärjestelyillä lasta tuetaan. Tarvittaessa hankitaan muita asiantuntijalausuntoja mm. psykologinen tai lääketieteellinen lausunto. Selvitykseen kirjataan lapsen ja huoltajan kuuleminen. Lapsen kuuleminen toteutetaan hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden.

Huoltajat vahvistavat allekirjoituksellaan suostumuksensa erityisen tuen aloittamisesta käytössä olevalle lomakkeelle. Päätös erityisestä tuesta tehdään hallintosäännön mukaisesti. Erityinen tuki voidaan myös lopettaa hallinnollisella päätöksellä, jos sille ei ole enää tarvetta. Ennen erityisen tuen lopettamista erityisopettaja kirjaa pedagogisen selvityksen ja perustelut siitä, miksi erityistä tukea ei enää tarvita, sekä kuullaan huoltajia ja lasta hänen kehitystasonsa mukaan. Erityisen tuen lopettamisen yhteydessä suunnitellaan joko tehostetut – tai yleiset tukitoimet.

Erityisen tuen kohdalla lapsen tarpeiden tunnistamisesta, tuen suunnittelusta sekä tukeen liittyvästä yhteistyöstä vastaa lapsiryhmän opettaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukemana. Jos lapsen ryhmän opettaja on erityisopettaja, vastaa hän lapsen tuen kokonaisuudesta. Lapsen tuen toteuttamiseen sitoutuvat ja osallistuvat kaikki lapsen kanssa toimivat ammattilaiset. Varhaiskasvatuksen opettajan ja /tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastuulla on perehdyttää lapsen kanssa toimiva tiimi/perhepäivähoitaja lapsen tuesta tehtyihin sopimuksiin ja tuen toteuttamiseen.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS

Kokemäellä erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittuja suunnitelmia mm. tehostetun tuen oppimissuunnitelmaa, kuntoutussuunnitelmaa sekä eri asiantuntijalausuntoja huoltajan luvalla. Suunnitelmaan kirjataan kaikki tarvittavat tuen muodot. Suunnitelmaa laadittaessa tulee huomioida, että suunnitelmaan kirjatut tavoitteet asetetaan varhaiskasvatuksessa pedagogiselle toiminnalle. Suunnitelma tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Jos lapsella on avustaja, niin lapselle kirjataan lisäksi avustamisen

suunnitelma. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat. HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa.

HOJKS sisältää seuraavia tietoja:

- lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet
- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet pedagogiselle toiminnalle, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- Lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- varhaiskasvatuksen monialaisen asiantuntijaryhmän (huoliryhmän) ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet ja eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelystä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjauksesta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimienpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Pidennetty oppivelvollisuus

Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien lasten osalta ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, ettei lapsen opetusta vamman, sairauden, kehitysviivästymän tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida muulla tavoin järjestää. Ennen päätöstä pidennetystä oppivelvollisuudesta kuullaan huoltajia, jotka vahvistavat suostumuksensa pidennetystä oppivelvollisuudesta. Pidennetystä oppivelvollisuudesta päätös tehdään hallintosäännön mukaisesti.

Kolme tapaa aloittaa pidennetty oppivelvollisuus

- Jos pidennetty oppivelvollisuus aloitetaan sinä vuonna, kun lapsi täyttää 5 vuotta, ensimmäinen esiopetusvuosi toteutetaan varhaiskasvatuksessa. Seuraavana syksynä lapsi siirtyy esiopetusryhmään ja aloittaa pidennetyn oppivelvollisuuden. Esiopetusta voidaan antaa vain perusopetuslaissa ja varhaiskasvatuslaissa säädetyissä paikoissa. Kunta päättää pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen esiopetuksen järjestämipaikasta. Lapselle tehdään hallinnollinen päätös erityisestä tuesta ja pidennetystä oppivelvollisuudesta. Huoltajalle annetaan tietoa pidennetystä oppivelvollisuudesta sekä pidennettyä oppivelvollisuutta edeltävästä esiopetuksesta. Huoltajat vahvistavat allekirjoituksellaan suostumuksensa erityisen tuen aloittamisesta käytössä olevalle lomakkeelle. Päätös erityisestä tuesta tehdään hallintosäännön mukaisesti.*
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.*
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin hän aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin (Perusopetuslaki 628/1998 27§) eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.*

Pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta keskustellaan huoltajan kanssa ja mietitään lapsen edun mukainen tapa järjestää pidennetty oppivelvollisuus. Päätöksen tekeminen voidaan Kokemäellä tehdä yhteistyössä lapsen huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä lapsen tulevan koulun rehtorin kanssa. Päätöksessä huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet ja lapsen etu.

Varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Apuvälinepalvelut järjestää Satakunnassa alueellinen apuvälinekeskus, joka tuottaa sellaiset liikkumisen ja kommunikoinnin apuvälineet, jotka vaativat erityisosaamista. Apuvälinekeskus vastaa kommunikoinnin apuvälineistä.

Apuvälinekeskukseen tarvitaan aina lääkärin tai kuntoutustyöryhmän kirjoittama lähete. Sekä huoltajat että varhaiskasvatuksen henkilökunta saavat opastusta kommunikaatioapuvälineiden käyttöön. Varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät palvelut kuten esim. psykologi- ja puhetrapiapalvelut tuottaa Keski-Satakunnan terveydenhuollon kuntayhtymä.

Avustajan antaman tuen tarkoitus on edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai lapsiryhmälle. Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävä on suunnitella ja toteuttaa toimintaa tilanteen mukaan. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa varhaiskasvatuksen opettajan tai muiden ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Yksittäiselle lapselle suunnatusta avustajasta päätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö määrärahojen puitteissa. Muussa tapauksessa päätöksen tekee sivistys- ja hyvinvointilautakunta.

Huoltajien tai asianosaisten kuuleminen

Ennen hallintopäätöksen tekemistä huoltajia tai asianosaisia kuullaan ja varataan aikaa mielipiteen esittämiseksi asiasta. Huoltajalla on oltava mahdollisuus tutustua lasta koskeviin asiakirjoihin ennen kuulemistilaisuutta. Kutsu kuulemistilaisuuteen annetaan henkilökohtaisesti tai välitetään Wilman kautta. Kuulemisen suorittaa hallinnollisen päätöksen tekijä.

Varhaiskasvatuksessa tarjottavat tuen muodot

Varhaiskasvatuksen tarjottavat tuen muodot ovat pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen tuki, varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut sekä monialainen yhteistyö ja konsultaatio. Tuen muodot kuuluvat kaikille tuen tasoille.

Pedagogiset tuen muodot

Pedagoginen tuki on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jonka päämääränä on lapsen kehityksen ja oppimisen tukeminen. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävänä on seurata ja arvioida lapsen kehitystä, oppimista sekä hyvinvointia ja sen pohjalta suunnitella lapsen tarpeita vastaava pedagoginen tuki.

Pedagogisen tuen perustana ovat varhaiskasvatuksen päivittäin toistuvat toiminnot ja oppimisympäristön järjestelyt. Jokaiselle lapselle on varmistettava mahdollisuus vuorovaikutukseen ja esteettömään kommunikointiin vertaisryhmässä. Tämä toteutuu esimerkiksi puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien avulla. Ryhmälle suunniteltua pedagogista toimintaa tulee suunnitella ja soveltaa siten, että siinä huomioidaan lasten tuen tarpeet. Yksilöllisistä tarpeista nousevia erityispedagogiseen tutkimukseen perustuvia menetelmiä voidaan toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteen mukaan pyritään siihen, että lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää, pienryhmätoiminnassa tai yksilöllisenä toimintana.

Pedagogisella dokumentoinnilla kerättyä tietoa hyödynnetään laadittaessa lapsen Vasua yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Suunniteltujen tavoitteiden vaikutuksia, tuen tason riittävyttä ja soveltuvuutta arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja aina tarvittaessa. Ryhmävasua työstettäessä kasvattajat pohtivat miten yksittäisten lasten tuen tarpeet nivotaan lapsiryhmän yhteiseen suunnitelmaan.

Kokemäen varhaiskasvatuksessa päiväjärjestys- ja viikkorakenne on kuvitettu ja siten lapsen ennakoitavissa. Kokemäen varhaiskasvatuksessa käytetään pääsääntöisesti Board Maker- ohjelmalla tehtyjä kuvia. Toiminnanohjausta ja kommunikaatiota jäsentävää kuvatukea ja esimerkiksi tukiviittomia käytetään tarpeen mukaan arjen tilanteissa. Ympäristöä muunnellaan joustavasti esimerkiksi eri teemojen mukaan. Toiminnassa hyödynnetään pienryhmätiloja ja huomioidaan tilojen turvallisuus ja esteettömyys. Tiloja käytettäessä huomioidaan, että lapsella on mahdollisuus yksin ja yhdessä leikkimiseen. Toimintaympäristöissä kiinnitetään huomiota siihen, että ympäristö on visuaalisesti ja toiminnallisesti selkeä, tavaroilla on omat paikat ja ne ovat selkeästi löydettävissä.

Siirtymiä ja muutoksia ennakoidaan riittävän ajoissa ja vältetään liian pitkiä odotustilanteita. Ennakointiin voidaan käyttää kuvatukea sekä erilaisia ajastimia. Ryhmän toimintatavat on sovittu ja ne ovat yhteneväiset esimerkiksi siirtymissä, ruokailussa ja muissa päivän tilanteissa.

Rakenteelliset tuen muodot

Rakenteellinen tuki tarkoittaa esim. erilaisia lapsen tukemisen edellyttämiä erilaisia apuvälineitä ja lisäresurssien järjestämistä lapselle ja lapsen ryhmään. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut kuuluvat myös rakenteellisen tuen muotoihin. Henkilöstön osaamisen lisääminen sisältää esimerkiksi henkilöstölle suunnattua täydennyskoulutusta tai lapsiryhmässä esiin nousseisiin koulutustarpeisiin.

Henkilöstön määrää lisättäessä huomioidaan henkilöstön mitoitus, henkilöstön rakenteeseen sekä koulutukseen ja osaamiseen liittyvät tekijät. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpanoksella. Lapsimäärän pienentämisen

tavoitteena on muuttaa henkilökunnan ja lasten suhdelukua siten, että kehityksen ja oppimisen tukea voidaan toteuttaa ryhmässä yksittäisemmin. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita hyödynnetään tarpeen mukaan Kokemäen varhaiskasvatuksessa.

Rakenteelliset tukitoimet on suunnattava pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus ja oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuu mahdollisimman hyvin. Jos ryhmässä on avustaja, hänen työnsä ja tehtävänsä /työnkuvansa on suunniteltava siten, että avustettavan lapsen osallistuminen pedagogiseen toimintaan toteutuu. Toisaalta avustajaa voidaan hyödyntää ryhmässä ja varhaiskasvatuksen opettaja puolestaan toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa.

Hoidolliset tuen muodot

Lapsen hoidollinen tuki tarkoittaa esimerkiksi erilaisia keinoja, joilla vastataan lapsen sairaanhoidollisiin, hoivaan ja avustamiseen liittyviin tarpeisiin varhaiskasvatuksessa. Näitä voivat olla esimerkiksi erilaiset pitkäaikaiset sairaudet, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet, jotka huomioidaan varhaiskasvatuksen järjestämisessä.

Lasten pitkäaikaissairauksia ovat mm. astma, diabetes, allergiat ja epilepsia. Pitkäaikaissairaiden lasten hoidon ohjaus ja seurantapaikka vaihtelee sairaudesta riippuen (terveyskeskus/ keskussairaala). Pitkäaikaissairaana lapsen hoitopäivän aikaista hoitoa on tärkeä selventää siten, että jokaisella, joka toimii pitkäaikaissairaana lapsen kanssa, on tieto omasta roolistaan ja vastuustaan. Henkilöstölle järjestetään tarvittaessa tuen vaativaa tarvittavaa osaamista.

Lääkehoitoon osallistuvien henkilöiden osaaminen ja saatavilla olo tulee varmistaa koko toiminta-ajan, kun varhaiskasvatuksessa on lääkehoitoa tarvitseva lapsi. Eri tahojen välinen yhteistyö on tärkeää, jotta lapsi kokee olonsa turvallisiksi varhaiskasvatustilassaan sairaudesta huolimatta ja huoltajat voivat olla levollisin mielin.

Lääkehoidon toteuttaminen varhaiskasvatuksessa perustuu kirjalliseen lääkehoitosuunnitelmaan. Esimies varmistaa, että lääkehoidon toteuttamiseen osallistuvalla henkilöstöllä on tarvittava osaaminen. Lääkehoitosuunnitelmaa päivitetään. Hoidolliset tukitoimet on suunniteltava myös pedagogisesti siten, että lapsen osallisuus ja oikeus oppia vertaisryhmässä toteutuu ja hän pääsee samoihin tiloihin ja tilanteisiin kuin muut ryhmän lapset.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä tarvittaviin liitteisiin. Suunnitelmien laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja /tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Lapsiryhmässä

työskentelevä varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen tuen suunnitelmien laadinnasta ja arvioinnista.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja tarvittaessa eri asiantuntijoiden lausuntoja hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista.

Kun lapsi osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen, hän on yhden päivän aikana kahden erilaisen tuen lainsäädännön piirissä. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta tuki on yhteen sovitettava esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tukea tarvitsevien lasten kohdalla on tärkeää, että lapsen päivä on johdonmukainen ehjä kokonaisuus ja hänen yksilölliset tarpeensa huomioidaan esimerkiksi vuorohoitoa tarvitsevien lasten osalta ja loma-aikoina. Esiopettajan ja varhaiskasvatuksen opettajan välinen tiivis yhteistyö on tärkeää.

Lapsen tuen arviointi

Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet.

Lapsen tuen prosessi voi alkaa huoltajan tai varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen lapsen tuen tarpeen selvittämisestä. Arvioinnissa voidaan hyödyntää eri asiantuntijoiden lausuntoja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tuen tarpeen arviointiin tarpeen mukaan.

Pedagogisella dokumentoinnilla varhaiskasvatuksessa saadaan arviointitietoa lapsen kehityksestä, oppimisesta, ajattelusta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta. Arviointitietoa voidaan hyödyntää suunniteltaessa ryhmän toimintaa. Kasvattajat tietävät, mitä ja miten tietoa kerätään arjen toiminnoissa ja miten saatua tietoa hyödynnetään. Kokemäen varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin käytänteitä on kuvattu luvussa 4.7. Arvioinnin tukena voidaan hyödyntää myös erilaisia arviointimateriaaleja.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Kokemällä ei ole tarjolla vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁵. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁸.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

---

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁶ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Kansallisen tason arviointi

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) arvioi sekä varhaiskasvatusta että esiopetusta kunnissa. Karvin arvioinnit toteutetaan neljäksi vuodeksi vahvistetun arviointisuunnitelman mukaisesti. Kansallisen tason arvioinnin tarkoituksena on luoda laadunarviointimalli, joka tukee kuntia varhaiskasvatuksen arvioinnin toteutuksessa.

Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman arviointi

Kokemäen varhaiskasvatuksessa kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on jatkuvaa. Arviointia toteutetaan itsearviointina, jolla tarkoitetaan järjestäjän eri tavoin keräämää ja tuottamaa tietoa tuottamastaan palvelusta, arviointitiedon käsittelyä, siitä tehtäviä johtopäätöksiä ja lopulta toiminnan kehittämistä ja muuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti esim. henkilökunnan viikkopalavereissa ja varhaiskasvatuksenopettajien pedagogisissa kahviloissa. Lisäksi varhaiskasvatussyksiköt arvioivat suunnitelman toteutumista toimikauden päätteeksi.

Kokemällä varhaiskasvatuksen pedagoginen kehittäminen on säännöllistä lasten, huoltajien, henkilöstön, esimiesten ja hallinnon välillä käytävää vuoropuhelua, sovittujen toimintatapojen ja -käytänteiden kautta tapahtuvaa dokumentointia, arviointia, suunnittelua ja kehittämistä. Asiakastyytyväisyyskyselyt ja henkilökunnan työtyytyväisyyskysely tehdään vuorovuosina. Työtyytyväisyyskyselyyn yhdistetään johtajuuden arviointi.

Yksikön toimintasuunnitelman arviointi

Varhaiskasvatussuunnitelma konkretisoituu vuosittain tehtävissä yksikkökohtaisissa varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmissa ja ryhmävasuissa. Toimintasuunnitelmien runko on yhtenäisyyden varmistamiseksi kaikilla yksiköillä samanlainen. Yksiköiden toimintasuunnitelman kautta voidaan muodostaa kokonaiskuva varhaiskasvatuksen sisällöllisestä suunnittelusta ja toteuttamisesta. Tarkoituksena on pitää varhaiskasvatus perusosiltaan tasalaatuisena, kuitenkin säilyttäen eri yksiköiden omaleimaisuus ja painopisteet. Toimintasuunnitelmat toimitetaan sivistyslautakunnan hyväksyttäväksi vuosittain syyskuussa. Niitä arvioidaan vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Ryhmävasu pohjautuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, kuntavasun sekä lapsiryhmän lasten yksilöllisiin vasuihin. Ryhmävasun tehtävänä on yhteisesti sovittujen arvojen sekä toimintatapojen täsmentäminen ja konkretisoiminen eri-ikäisten lasten ryhmissä. Ryhmävasussa ratkaistaan, miten lapselle ominaiset tavat toimia tulevat huomioituksi. Varhaiskasvattaja huolehtii omalta osaltaan ryhmävasussa sovittujen käytäntöjen toteutumisesta. Ryhmävasu on suunnittelun, toiminnan arvioinnin ja arjen järjestämisen työväline. Ryhmävasua arvioidaan yhdessä tiimin henkilökunnan kesken kerran kuukaudessa niiltä osin, kuin ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja näkee tarpeelliseksi.

Henkilöstö arvioi myös oppimisympäristöä, henkilöstön vuorovaikutustaitoja lasten kanssa ja pedagogisia työtapoja. Kehityskeskustelut käydään vuosittain ja niiden yhteyteen liitetään henkilökunnan itsearviointi. Itsearviointia jokainen työntekijä on velvollinen tekemään jatkuvasti. Joka toinen vuosi tehtävä asiakastyytyväisyyskysely ohjaa varhaiskasvatuksen kehittämistä omalta osaltaan. Kyselyn tulokset viedään tiedoksi sivistys- ja hyvinvointilautakuntaan ja julkaistaan Kokemäen kaupungin www-sivuilla ja niiden pohjalta asetetaan uusia kehittämisen tavoitteita.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle. Suunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Se perustuu lapsen tuntemiseen, kuulemiseen ja havainnointiin.

Vuosittain tarkistettava lapsen vasu perustuu edellisen vasun arviointiin yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Tarkoituksena on varmistaa, että lapsen vasusta muodostuu jatkumo. Mikäli lapsen vasua ollaan laatimassa ensimmäistä kertaa, tätä arviointia ei tehdä. Lapsen vasun

tavoitteita sekä niiden toteuttamista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Arviointia toteutetaan suunnitelmien laatimisen välillä varhaiskasvatuksessa sekä yhdessä huoltajan kanssa ja tavoitteita tarkennetaan lapsen tarpeiden muuttuessa. Arviointi kohdistuu toiminnan, järjestelyjen, oppimisympäristöjen ja pedagogiikan arviointiin, ei lapsen arviointiin.

Arvioinnin yhteydessä sekä huoltaja, lapsi että henkilöstö pohtivat kuinka hyvin lapsen vasuun kirjatut asiat lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi ovat toteutuneet ja ovatko ne olleet tarkoituksenmukaisia. Arvioinnissa pohditaan, miten mahdollisesti sovitut pedagogiset, hoidolliset ja rakenteelliset ratkaisut ovat järjestyneet, ja mitkä ovat olleet niiden vaikutukset ja millä tavalla sovitut yhteistyökäytännöt ovat toteutuneet. Mietitään myös, onko lapselle mahdollisesti annettu tuki ollut toimivaa ja riittävää. Tarpeen mukaan lapsen suunnitelmaa arvioidaan useammin.

Tuen toteutumisen seuranta, arviointi ja kehittäminen

Lapsen tuen toteutumisen seuranta, arviointi ja kehittäminen on jatkuva prosessi ja toteutuakseen se edellyttää hyvää ja joustavaa monialaista yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen opettajan aiempaa laajemmat vastuut lapsen tuen tarpeen toteamisessa, tuen suunnittelussa, arvioinnissa ja tuomisessa ryhmän toimintaan on lisännyt osaamisvaatimuksia.

Lasten ja huoltajien osallisuus arvioinnissa

Lasten arviointiosallisuus näkyy heidän osallistumisenaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja sen arviointiin ideoimalla toimintaa luontaisissa tilanteissa, tekemällä aloitteita ja tuomalla esille mielenkiinnonkohteita.

- ”Lapsen tärkeät viestit”-kyselylomake ennen vasukeskustelua (vanhemmat toteuttavat kotona) tai joku muu
- 5-vuotiaiden itsearviointi (henkilökunta toteuttaa syksyisin ja keväisin)
- päivittäinen ”asiakaspalaute”
- Asiakastyytyväisyyskyselyt
- Kuukauden kysymykset huoltajille

Huoltajien osallisuus toteutuu erityisesti huoltajatapahtumissa, lapsen vasukeskusteluissa, päivittäisessä vuorovaikutuksessa sekä yksiköiden yhteisöllisissä tukiryhmissä. Vanhemmat arvioivat ainoastaan sellaisia asioita, jotka he voivat itse todentaa, nähdä ja kokea käytännössä.